

Jurriaanse wou na die oorlog sy familie terug sien en sy definitiewe vestiging in Suid-Afrika reël. Dié land het hom beval weens die ruimte en die klimaat en hy het met die Boere goed oor die weg gekom. Maar die sterkste magneet wat hom na Suid-Afrika getrek het, was 'n jongnoot, Margaretha Magdalena Sluiter, die niggie van Willem Hendrik Bührmann wat ek reeds vermeld het. Jurriaanse het haar in Ermelo of op "De Emigratie" ontmoet en intens verlief op haar geword. Hy wou met haar trou en as geneesheer op Ermelo praktiseer. Daarom was hy haastig om sy sake in Nederland te reël, toestemming van Britse sy te ontvang om as medikus in Suid-Afrika te praktiseer en terug te gaan na Suid-Afrika om met sy uitverkorene te trou en hom op Ermelo te vestig.

Mejuffrou Sluiter het gestam uit 'n ou geslag van intellektueles in Nederland. Die eerste ons bekende Sluiter, die stamvader, was Albert, burgemeester van die Gelderse dorp Borculo in die laaste jare van die 16de eeu. Sy kleinseun Willem, 1627-1673, was predikant en 'n bekende godsdienstige digter.⁴⁵⁾ Onder sy nageslag was 'n professor Jan Otto, 1782-1825, dosent in 'n kollege in Deventer. Sy seun Hermanus Hendricus, 1814-1885, was predikant in Zwolle, Vlaardingen en Amsterdam. Die oudste van die vyf kinders van Hermanus en Philippa Metelerkamp was Jan Otto Herman Sluiter, 1883-19.. Laasgenoemde is die stamvader van die Sluiters in Suid-Afrika.⁴⁶⁾ Die familieoorlewering wat altyd met voorbehoud aanvaar moet word, verhaal dat hy regte in die Rijksuniversiteit in Leiden gestudeer het en 'n populêre bon-vivant (pretmaker, fuiver) was; na bewering het hy eens sy vader en 'n broer op besoek in Leiden genooi en het hy hulle met 'n stasierytuig met vier skimmels bespan van die treinstasie afgehaal. Hierna het sy vader hom geen studietoelae meer gegee nie. Hy het omstreeks 1875 na Suid-Afrika geëmigreer. Na die stigting van Ermelo in 1880 is hy as assistent-landmeter aangeneem om die dorp te help uitmeet. Kort daarna in 1882 is hy tot eerste landdros van Ermelo benoem.⁴⁷⁾ In 1891 het hy om gesondheidsredes as landdros bedank. Ek vermoed egter dat hy 'n voordeliger beroep wou gaan uitoefen want hy het in sake gegaan. Hy was die stigter, en eerste sekretaris en besturende direkteur van die Ermelose Executeurskamer en Voogdij-Maatschappij. Met verloop van tyd het hy die volle beheer oor die maatskappy oorgeneem en hy was toe die enigste eienaar daarvan. Hy was ook penningmeester van die Nederduits Gereformeerde gemeente en Vrymesselaar.⁴⁸⁾

In 1877, dus reeds twee jaar na sy vestiging in Transvaal, is hy getroud met Henriëtte Charlotte Bührmann, gebore op 30 Augustus 1851, suster van Willem Hendrik Bührmann. Hulle het twee seuns en vyf dogters gekry.⁴⁹⁾ Die kinders se name is:

Petronella Johanna Philippa, gebore 27 Maart 1878

Margaretha Magdalena, gebore 28 Junie 1879, in 1902 getroud met Dr. Aart Jurriaanse

Hermanus Henricus, gebore 27 September 1880

Hendrika Theodora, gebore 1 Augustus 1882

Jan Willem, gebore 20 Mei 1886

Henriëtte Charlotte, gebore in 1889, vroeg oorlede

Anna Frederika, gebore 1894

Dit is my onbekend hoe Herman Sluiter en sy gesin die verwoesting van Ermelo beleef het. Jurriaanse vermeld dat Herman Sluiter ongeveer gelyktydig met hom alleen uit Suid-Afrika na Europa gereis en 'n aangename tyd met vriende in Groot-Brittanje en Duitsland deurgebring het, te lank na Jurriaanse se mening.

Grietje Sluiter

Herman Sluiter en een of meer van sy gesinslede het in 1900 na die Britse besetting van die Transvaalse stede vrywillig of gedwonge na Durban getrek en daar vermoedelik die orige oorlogsmaande deurgebring. Grietje het blykbaar in Ermelo agtergebly om hulp te verskaf op Willem Bührmann se plaas "De Emigratie" wat in 1900 as hulphospitaal vir die Boerestryders en hul familie ingerig is. Jurriaanse het spoedig die leiding van die hospitaal oorgeneem omstreeks Julie 1900 en daar vermoedelik Grietje ontmoet en verlief op haar geword. Sy was gebore in 1879, in 1900 21 jaar en toe opgebloeit van 'n nogal onaansienlike meisiekind tot 'n heel mooi jong vrou. Ons mag aanneem dat Herman Sluiter as landdros en sakeman aan sy kinders die beste opleiding gegee het wat hy kon en dat hy moontlik 'n huisonderwyser in diens gehad het. Haar kinders het my vertel dat Grietje se vader haar na 'n middelbare skool in Durban gestuur het. Sy het daar enkele jare gebly en stellig goed Engels en meer nuttige vakke geleer. Sy het dus 'n redelik goeie opleiding gehad.

Jurriaanse was gebore in 1873, dus ses jaar ouer, en het 'n Nederlandse gymnasium en universiteit besoek. Die verskil in intellektuele vorming en in

lewenservaring tussen hom en Grietje was dus baie groot, maar vir hom was dit geen belemmering vir sy huwelik met haar nie. Hy het 'n huisvrou en liefhebbende moeder van hul kinders gesoek en het geen huweliksmaat begeer wat 'n loopbaan wou volg en 'n "career woman" wou wees nie. Hy het gemeen dat die plek van sy eggenote in die huisgesin moes wees. Sy verlowing met Grietje moet wel die belangrikste stoot gewees het vir sy besluit om na die oorlog op Ermelo te praktiseer waar sy digby haar ouers en in 'n vertroude omgewing sou bly. Trouens, die natuur en die bevolking van Oos-Transvaal het hom goed beval, ondanks twee jaar verblyf aldaar in moeilike oorlogsomstandighede en in 'n Derde Wêreldland, m.a.w. 'n onontwikkelde land onder Britse bestuur waarvan hy nie gehou het nie.

Haar oom Willem Bührmann noem haar in sy brief van 16 Julie 1900 "Maggie", maar Jurriaanse het haar altyd "Grietje" genoem, waarskynlik omdat hy Maggie te Engels gevind het. Hy het hom met haar verloof en spoedig na die Vrede van Vereeniging in Junie 1902 uit Durban op die skip 'Kronprinz' van die DOAL oor die Atlantiese Oseaan na Nederland gevaar.

Die skip het by stormweer in Oos-Londen, Port Elizabeth en Kaapstad aangeloop. Hy skryf in Kaapstad aan Grietje dat hy baie seesiek was en die reis tot dusver onaangenaam vind.⁵⁰⁾ Van Kaapstad af het die weer verbeter. Hy het Las Palmas op die Kanariese eilande aangeloop en die geselskap aan boord, veral die kaptein, aangenaam gevind. Hy het op 3 Augustus 1902 in Vlissingen aangekom, die joernaliste wat hom daar opgewag het, ontwyk en haastig die trein na Rotterdam geneem. Helaas het hy daardeur die ontmoeting met sy bejaarde vader wat in Vlissingen op hom gewag het, misgeloop.

Na sy aankoms in Rotterdam het hy nog twee vraaggessprekke toegestaan aan 'n joernalis van die "Nieuwe Rotterdamsche Courant".

Ek het hierbo tweemaal na die vraaggessprekke verwys en gewys op die versigtigheid van Jurriaanse se mededelings oor sy verblyf op die oorlogsveld in Suid-Afrika.⁵¹⁾

Hy het in Nederland buitengewoon druk weke beleef en nouliks tyd gevind vir 'n weeklikse brief aan Grietje. Die twaalf briewe aan haar wat bewaar is, is dan ook kort en in groot haas geskryf. Dié is merendeels "billets doux", minnebriewe met innige liefdesbetuiging en af en toe 'n saaklike mededeling. Hy wou sy familieledede ontmoet, want hy was vir hulle baie lief, talle mense wou met hom praat om van sy oorlogservarings te verneem en hy het gepoog om deur

die Britse outoriteite as arts in Suid-Afrika toegelaat te word. Hy het spoedig vasgestel dat die Britse outoriteite 'n mediese graad van 'n Britse universiteit eis. Hy het Louis Botha in Den Haag besoek en hom gevra om die Britse outoriteite om sy toelating as arts in Suid-Afrika te versoek. Maar enkele weke later het Botha hom uit Londen berig dat hy die Britte daartoe nie bereid vind nie. Toe besluit Jurriaanse om in Groot-Brittanje die graad te verwerf en om vooraf in Nederland die dokterstitel te behaal -, soos ek vermoed om verwerwing van die Britse graad te vergemaklik. Die Britte het geweet van die hoë standaard van die mediese opleiding in bepaalde kontinentale universiteite, onder meer Leiden.

Hy het binne enkele weke 'n doktorsale proefskrif geskryf. Die verhandeling was 'n verslag van sy mediese ervarings in Suid-Afrika sonder breë wetenskaplike agtergrond. Hy het professor J.A. Korteweg van die Rijksuniversiteit te Leiden, wat 'n paar maande van November 1899 tot Januarie 1900 as medikus in die Boererepublieke gewerk het, bereid gevind om as sy promotor op te tree en het ook medewerking van dr. C.W.S. Lingbeek, hoof van 'n Nederlandse ambulans in Suid-Afrika, ontvang.

Hy het in enkele weke 'n proefskrif geskryf, maar aan Grietje berig dat dit slegs 'n prul was weens tekort aan 'n wetenskaplike grondslag. Hy het sy proefskrif met Dr. Lingbeek bespreek. Toe dié hom vra om 'n paar gedeeltes uit te brei, het hy beslis geweier, omdat dit ekstra tyd sou verg en hy op 4 Desember 1902 hom na Durban wou inskeep. Lingbeek het toegegee.

In Nederland moet 'n proefskrif gepubliseer, d.w.s in 'n minimum aantal eksemplare gedruk en versprei word. Jurriaanse se verhandeling moes voor die promosie nog gedruk word. Die teks bevat opmerklik min drukfoute ondanks die haas waarmee dit ongetwyfeld geset en gedruk is. Die promosie het plaasgevind in die universiteit te Leiden op Vrydag, 14 November 1902. Vir dié plegtigheid is 'n minimum aantal van 6 tot 8 professors voorgeskryf. Daar was selde meer van hulle aanwesig, maar by Jurriaanse se promosie het ongeveer 40 professors verskyn hoewel die proefskrif min wetenskaplik en die promosie akademies van beskeie betekenis was. Die doel van die professors was kenlik om hom te eer vir sy mensliewende en onbaatsugtige werk jarelank op die oorlogsveld. Ons moet besef dat die regerings van die Boererepublieke aan die buitelandse oorlogsvrywilligers, die medici inbegrepe, geen vergoeding gegee het nie en dat die medici, onder wie Jurriaanse, van hulle geen salaris ontvang het

nie. Die Britse media het dit nie geglo nie en steeds die buitelandse vrywilligers "mercenaries", d.w.s. huursoldate, genoem.

'n Akademiese promosie in Nederland verskil veel van die in Angelsaksiese lande, ook van Suid-Afrika. Die promosie vind plaas in die openbaar, die promovendus verdedig sy proefskrif en stellings 'n uur lank teen dikwels skerp kritiek van professors en lede van die publiek wat daarvoor verlof moet vra. Die kritiek is nie persoonlik nie en die doktorsgraad word vrywel altyd toegeken, maar dit is tog 'n uur vol spanning. Daarom word die promovendus op die verhoog geflankeer deur twee "paranimfe", gewoonlik vriende of familielede, vir morele steun. Wie Jurriaanse se paranimfe was, verneem ons nie.

Na bespreking van die proefskrif word die doktorsgraad toegeken en die doktorsdiploma oorhandig. Na die toesprake volg die promosietee in die universiteit en saans die groot feesmaaltyd deur die doktor aan familie en vriende aangebied.

Die promosie is die belangrikste gebeurtenis in die lewe van 'n Nederlandse akademikus na sy huwelik en dit word royaal gevier. Ook Jurriaanse het die Nederlandse gewoonte gevolg, met sy paranimfe in 'n stasierytuig met vier perde na die universiteit gery en 'n groot feesdinee gegee. Hy is daarop met sy gaste gefotografeer.

Die uitgawes vir die druk van die proefskrif, die promosieseremonieel en die promosiedinee is in Nederland aansienlik. Aart Jurriaanse het stellig nie die geld daarvoor gehad nie. Ek veronderstel dat sy vermoënde vader die uitgawes betaal het. Aart skryf aan Grietje oor sy vader dat hy nogal suinig is, maar dat hy hom aangebied het om hom na sy huwelik met Grietje geldelik te steun indien hy in Nederland sou bly - ek veronderstel moontlik deur geld vir aankoop van 'n mediese praktyk te verskaf. Natuurlik het Aart die aanbod nie aanvaar nie, want hy wou geldelik onafhanklik wees en in Transvaal praktiseer.

Enkele weke na die promosie, op 4 Desember 1902, het hy hom ingeskeep na Durban. Grietje het hom in dié stad ingewag en hulle is daar getroud. Nog in dieselfde maand Januarie 1903 het hulle van Durban na Europa gevaar. Hulle het hulle na Groot-Brittanje begewe en daar het Jurriaanse 'n halfjaar gestudeer en gepraktiseer om sy Britse sertifikaat as geneesheer te ontvang en in Suid-Afrika te mag praktiseer. Hy het die sertifikaat in Londen verwerf en in 1904 met Grietje na Transvaal teruggegaan en sy private praktyk op Ermelo en in die omstreke geopen.

Die inhoud van Jurriaanse se proefskrif

Die titel lui: "Veldambulances en wondbehandeling te velde". Die verhandeling tel 81 bladsye en is gedruk deur S.C. van Doesburgh te Leiden. Die promotor of eerste studieleier was prof. J.A. Korteweg. Jurriaanse skryf in sy Voorrede beskeie: "Dat deze verhandeling een minder wetenschappelijk karakter draagt dan in het algemeen van een proefschrift vereischt wordt, is niet te ontkennen. Ondanks dit bezwaar heeft professor Korteweg, in aanmerking nemende de omstandigheden waaronder deze verhandeling geschreven werd, er in toegestemd als mijn promotor op te treden..."

Hy is van mening dat die Anglo-Boere-oorlog 'n geheel nuwe soort oorlog is, naamlik sonder massale aanvalle en met 'n beweglike front en verspreide gevegte. Dit het tot 'n herorganisasie van mediese militêre dienste genoodsaak, aangesien sonder goeie mediese versorging die soldate se moreel daal by die vooruitsig om na verwonding sonder hulp op die slagveld te bly lê.⁵²⁾ Net soos prof. Korteweg⁵³⁾ skryf hy dat aan die begin van die Anglo-Boere-oorlog daar 'n volslae gebrek aan organisasie onder die geneeshere by die Boerekommando's was. 'n Ieder het gedoen soos hom behaag het, hy het die leiding van 'n veldambulans, 'n hospitaaltrein ens. geneem sonder om te vra wat die nuttigste was en hoe die medici die beste kon saamwerk. "Er was bij den aanvang in naam een centrale leiding: het hoofdbestuur der Transvaalsche Roode Kruis-vereeniging. Doch weldra werd, tengevolge van het wantrouwen der (ZAR)regeering tegen sommige leden van het hoofdbestuur (vermoedelik weens hul Britse afkoms - C. de J), de directie der ambulance-zaken opgedragen aan de daartoe benoemde Medische Commissie. Ook deze Commissie vermocht niet orde in den chaos te brengen."⁵⁴⁾

Hy som die eise op waaraan 'n goeie ambulans moet voldoen, eise wat meermale geïgnoreer word, soos 'n groot voorraad komberse, lakens, klerasie, onbreekbare skottelgoed, kos en vervoermateriaal met trekdier. Hy vind dit nutteloos om materiaal byeen te bring sonder die sekerheid dat alles na veiligheids vervoer kan word.

Hy vestig die aandag op nagevolge van verwondings, onder meer gevalle van epilepsie as gevolg van bominslag (shell shock). Sy proefskrif is geskryf voor die invoering van outomobielvervoer en dus ten dele verouderd. 'n Paar punte is nog van historiese belang. Hy prys die ambulanstreine vir vervoer van gewondes en siekes weg van die front, soos die treine wat binne enkele dae deur

die Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorweg-Maatschappij in Pretoria ingerig is. Hy wei uit oor die verwondinge deur geweerkoëls⁵⁵⁾ waaroor tydens en kort na die oorlog veel geskryf is. Ten minste 90% van die wonde kom op rekening van klein kaliber geweerkoëls, te wete Mauserkoëls van die Boere en Lee-Metfordkoëls van die Britte asook van die Boere toe hul Mauserammunisie uitgeput was. Die wonde wat die twee gewere maak, verskil baie min. Opvallend is die klein openings wat die koëls by die binnedring en die verlaat van die liggaam agterlaat. Raak hulle geen been, dan is die bloeding en weefselskade klein en genees die wond vinnig, aldus Jurriaanse.

Britte en Boere het mekaar dikwels beskuldig van gebruik van koeëlsoorte wat deur verdrae vir oorlogvoering verbied is. Jurriaanse noem drie soorte: (1) die "soft-nose bullet"; daarby is die kopernikkelmantel aan die punt vervang deur 'n spits van sagte lood; (2) "split bullet", waarby oor die volle lengte van die mantel vier oorlangse snedes aangebring is; (3) dum-dum nr.4 (genoem na die fabriek in Brits-Indië); hulle het 'n volledige mantel, maar in die punt 'n kanaal van 1 cm diepte en 2 cm breedte. Die drie koeëlsoorte spring uit mekaar wanneer hulle 'n stewige voorwerp tref en veroorsaak baie groot weefselskade en uitgangsoeninge in die liggaam. Jurriaanse voeg by dat die eerste twee soorte dan ontplof wanneer hulle vanaf 500 meter of korter afgeskiet word, en dat talle kombattante in Suid-Afrika beweer dat die trefkans van dum-dum nr. 4 veel kleiner is as van ander koeëlsoorte. 'n Afdoende verklaring ontbreek. Ek vermoed dat die bewering miskien geïnspireer is deur die besondere reputasie van dum-dum en ongegrond is.

Jurriaanse vind die beskuldigings van gebruik van ongeoorloofde koeëlsoorte aansienlik oordrewe; hy het baie min gevalle daarvan gesien.⁵⁶⁾ Hy meen dat ricochet- of opslagkoëls wanneer hulle 'n liggaam tref, reeds vervorm is en soortgelyke wonde as ongeoorloofde koëls maak.⁵⁷⁾

Sommige medici beweer dat gewone geweerkoëls wat op heel kort afstand afgevuur word en tref, soortgelyke wonde as ontplofende koëls veroorsaak. Net soos dr Küttner, die arts van die Duitse ambulans by die Boere, neem Jurriaanse aan dat dit slegs dan optree wanneer verbrandingsgasse in die wond dring.

Hy het oor die algemeen 'n gunstige mening oor die behandeling van wonde deur Boere sonder mediese opleiding, maar Hero Tileman is oor dié behandeling nie altyd tevrede nie. Hy het besware teen verskeie huismiddels en boerate wat Boervrouens graag toepas, en veral teen haar gewoonte om gewondes vol met

voedsel, veral mielies, te stop. Die gevolg daarvan by maag- en buikwonde is altyd noodlottig. Jurriaanse wil dergelike gewondes in geen omstandighede vervoer nie.

Jurriaanse⁵⁸⁾ (p.79) en sterker nog Tileman⁵⁹⁾ (p.351) meen dat die Britse artse te veel en nodeloos amputeer. Kontinentaal-Europese artse het veel minder amputasies nodig gevind. Ek opper dat die verklaring van dié verskil miskien is dat die Britse medici dikwels veel meer ernstig gewondes moes versorg as die Boere-artse en dat hulle veel meer gevalle van wondinfeksie en verettering vasgestel het, sodat hulle eerder wou amputeer.

-o-

Verwysings by lewenskets van Dr. A. Jurriaanse, deel I en aantekeninge

- 1) Brief van Argief munisipaliteit Rotterdam aan C. de Jong 21 Augustus 1989, nou in Jurriaanseversameling in die Jurriaansekamer, Merenskybiblioteek, Universiteit van Pretoria.
- 2) Uit Oudargief van Erasmiaansch Gymnasium in Argief munisipaliteit Rotterdam, in Jurriaanseversameling, Universiteit van Pretoria.
- 3) Brief van kurator van Douzaversameling in biblioteek Rijksuniversiteit Leiden aan C. de Jong, 4 September 1989, in Jurriaanseversameling, Universiteit van Pretoria.
- 4) F.V. Engelenburg en G.S. Preller, "Onze krijgs-officiere", uitgawe "De Volksstem", Pretoria 1904, Aart Jurriaanse, p.220.
- 5) F.V. Engelenburg en G.S. Preller, "Onze krijgs-officiere", t.a.p. oor dr. J.C.J. Bierens de Haan, p.235-236.
- 6) Oor dr. J.H. Pameyer kyk H.S.N. Menko, "Contributions of the Netherlands to the development of South African medicine, 1652-1902", proefskrif Universiteit van Amsterdam, J.H. de Bussy, Amsterdam ens, 1954, p.140-146.
- 7) Oor dr. Hero Tileman kyk F.V. Engelenburg en G.S. Preller, "Onze krijgs-officiere", t.a.p., p.203-204.
- 8) Oor dr. Florian Albrecht en ander Oostenrykse artse by die Boerekommando's kyk E.A. Schmidl, "Oesterreicher im Burenkrieg 1900-1902", proefskrif Universiteit van Wenen, 1980, ongepubliseerd, pp.278-291.

- 9) Menko, "Contributions of the Netherlands" t.a.p., p.136. Menko haal hierdie mening van Korteweg aan uit 'n artikel van Korteweg in 'n Nederlandse tydskrif.
- 10) Brief van Jurriaanse aan sy familie uit Luckhoff, 22 Februarie 1900, in Jurriaanseversameling, Universiteit van Pretoria.
- 11) 'n Verslag van die geveg by Windpomp staan in J.H. Breytenbach, "Die geskiedenis van die Tweede Vryheidsoorlog in Suid-Afrika", deel 4, Staatsdrukker, Pretoria 1977, p.168-169. .
Jurriaanse het volgens sy opsomming van deur hom bygewoonde gevegte 1900-1902 op p.51 van sy proefskrif "Veldambulances en wondbehandeling te velde", Leiden 1902, ook die daarna volgende geveg by Winterhoek omstreeks 13 Februarie 1900 onder bevel van generaal C.R. de Wet bygewoon; die geveg is beskryf deur J.H. Breytenbach, t.a.p. deel 4, p.176-180.
- 12) Daar is hard geveg om die heerskappy oor Tubakop by die berg Thaba Nchu op 26 April 1900 en volgende dae. Die Boere en buitelandse vrywilligers het die Tubakop geneem en moedig verdedig en ten slotte verlaat weens die Britse oormag. Veral die buitelanders het daar gevoelige verliese gely.
- 13) Brief van eggenote van M. Hollenbach te Waterval-Boven aan Anna Jurriaanse, suster van Aart Jurriaanse in Nederland, gedateer 24 Mei 1900, in afskrif in Jurriaanseversamelaing, Universiteit van Pretoria.
Oor hierdie familie Hollenbach kyk Jan Ploeger en Gideon de V. de Kock, "Nederlandse emigrasie na Suid-Afrika 1800-1900" in Publikasiereeks van Departement Rekenaarwetenskap, Universiteit Port Elizabeth, 1989, p.98-99. Van die ses Hollenbachs wat hulle noem, is Jan Hendrik waarskynlik die vader van Karel en Hans Hollenbach. Hy is gebore in Arnhem, Nederland, en het in 1869 (Ploeger vermeld 1889 maar dit is onaanneemlik) na Suid-Afrika geëmigreer. Hy trou in 1879 met Hermine Johanna Breyer, waarskynlik van Nederlandse afkoms. Hulle het vyf kinders gekry, onder wie waarskynlik Karel en Hans. Hy was argitek en vanaf 1894 tekenonderwyser in die Staatsgymnasium in Pretoria. Hy het hom in September 1899 kort voor die Anglo-Boereoorlog by die Hollanderkorps aangesluit, maar nie aan krygsverrigtings deelgeneem nie. Ook Karel en Hans het op kommando gegaan. Volgens

Jan Hendrik Coetzee in "The Highveld Herald" te Ermelo van 5 Junie 1970 was hy 'n medeleerling van Hans in die Staatsgymnasium. Hans het in Mei 1900 na Vereeniging gereis en hom daar as helper by Jurriaanse se ambulans aangesluit. As drywer van 'n ambulanswa het hy die gewonde J.H.Coetzee op 7 Januarie 1901 by Machadodorp opgelaa en na 'n noodhospitaal op Carolina gebring. Volgens mev. J.F. Visser, dogter van dr. Jurriaanse, het Hans na die oorlog boer en handelaar by Ermelo geword. Ook sy broer Karel het hom op Ermelo gevestig.

Jan Hendrik Hollenbach het 'n broer gehad, M.C. of M.K. Hollenbach wat as onderwyser na Transvaal geëmigreer het en wat Engels en Frans kon onderrig. Hy het in 1898 onderwyser op Waterval-Boven geword, aldus Ploeger, "Nederlandse emigrasie" t.a.p. p.99, waarskynlik in 'n skool wat deur die Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorweg-Maatschappij (NZASM) vir sy personeel gestig is. Hy het hom in September 1899 by 'n Boerekommando aangesluit en diens by Swaziland gedoen. Hy het siek tuisgekom en na sy herstel met sy ega na die front by Kimberley vertrek om helpers by 'n ongenoemde ambulans te word. Aldus 'n brief van sy vrou aan Anna Jurriaanse in Nederland uit Waterval-Boven, 24 Mei 1900, in versameling Jurriaanse, U.P.

- 14) A. Jurriaanse, "Veldambulances en wondbehandeling te velde", t.a.p., p.37.
- 15) A. Jurriaanse, "Veldambulances en wondbehandeling te velde", t.a.p., p.13.
- 16) A. Jurriaanse, "Veldambulances en wondbehandeling te velde", t.a.p., p.38
- 17) Tobias Smuts, 1861-1916.

Lewensloop in siviele betrekings voor 1899.

Hy is op 25 November 1861 op Krugerspost in die distrik Lydenburg gebore. Hy het onderwys op Stellenbosch ontvang, enkele jare in die Staatsdiens van die Zuid-Afrikaansche Republiek (ZAR) gewerk en daarna geboer in die distrik Ermelo. Hy het vervolgens eers landdrosklerk geword en in 1899 gedien as lid van die Eerste Volksraad van die ZAR.

Militêre loopbaan

Sy loopbaan as krygsman bestaan uit die veldtog teen die Ba-Xananna onder hul hoofman Mmalabôhô (Malabog) (1861-1939) in Zoutpansberg in 1894, die stryd teen die Noord-Sotho-hoofman Magoeba (Makgobe) in 1895 en die veldtog teen die Vendaopperhoof Mphephu, wat van omstreeks 1870 tot 1921 geleef het, in 1897-1898. Smuts was aanvanklik veldkornet en is in die oorlog teen die Venda's bevorder tot kommandant van die Ermelose kommando.

Volgens F.V. Engelenburg en G.S. Preller, "Onze krijgsofficieren" (Pretoria 1904), p.64, was hy veldkornet by die Houtbosberg-ekspedisie en tydens die Venda-oorlog teen die opperhoof Magato (Makhado) wat geleef het van omstreeks 1825 tot 1895.

Na die uitbreek van die Tweede Anglo-Boere-oorlog op 11 Oktober 1899 het Smuts na Natal opgeruk en later as assistent-kommandant die Ermelose kommando aangevoer. Na die slag by Colenso op 15 Desember 1899 is hy tot veggeneraal bevorder. Hy veg by Spioenkop en Vaalkrans. As assistent-kommandant-generaal trek hy met Transvalers na die Oranje-Vrystaat om die opmars van die Britte onder lord Roberts te stuit. Die Boere het nie daarin geslaag nie.

Tydens die ongereëlde of sluipoorlog opereer hy meestal op die Hoëveld en in die Suidoos-Transvaal. Hy het in Junie 1901 Swaziland binnegeval en Bremersdorp, 'n rowersnes, verwoes. Kommandant-generaal Louis Botha wou die neutraliteit van Swaziland onder alle omstandighede respekteer, het Smuts se inval veroordeel en hom gedegradeer van generaal tot gewone burger. Smuts het tot die einde van die oorlog daaraan deelgeneem.

Na die oorlog het hy weer in die distrik Ermelo gewoon. Hy was betrokke by die stigting van die politieke party "Het Volk" deur Louis Botha in 1904 en het die Oos-Transvaalse tak van die party gestig. Vanaf die Unie van Suid-Afrika in 1910 tot sy dood in 1916 was hy lid van die Volksraad. Aldus J. Ploeger t.a.p. en R.T.J. Lombard, "Ermelo 1880-1980", Stadsraad van Ermelo 1980, pp.167-168. Laasgenoemde skryf: "Hy was altyd 'n vurige ondersteuner van genl. Louis Botha en 'n

stigterslid van die Het Volk party en van die Zuid-Afrikaanse Partij (ondanks sy degradering deur generaal Botha, voeg ek by). Hy is op 2 November 1884 op Ermelo getroud met Johanna Jacoba Bührmann, 'n dogter van Hendrik Theodor Bührmann en sy tweede eggenote Johanna Jacoba Neethling; hulle het een seun en twee dogters gekry. Op 10 Augustus 1916 is hy op Elandsfontein in die distrik Barberton oorlede.

'n Familielid van Tobias was Alexius Smuts, ook van Ermelo, en swaer van Grietje Sluiter, Jurriaanse se eggenote. Alexius was 'n seun van Adriaan Smuts en Anna Frederika Schomberg en is op 8 April 1870 op Riebeeck-Wes gebore. Na sy skoolopleiding op Stellenbosch het hy in 1892 klerk by die Ermelose Executeurskamer en Voogdij Maatschappij getree waarvan Jan Otto Herman Sluiter besturende direkteur was. Alexius is in Desember 1902 te Durban getroud met Philippina Johanna Petronella Sluiter, oudste dogter van Herman Sluiter en suster van Grietje. Alexius was van 1904 tot 1933 ononderbroke lid en enkele jare voorsitter van die dorpsraad, later stadsraad. Hy is in 1935 te Port Elizabeth tydens vakansie oorlede. Aldus R.T.J. Lombard, "Ermelo 1880-1980", p.18-19.

- 18) Brief uit Ermelo, Oos-Transvaal, van 18 Junie 1900, aan Aart Jurriaanse se familie in Nederland, in Jurriaanseversameling, Universiteit van Pretoria.
- 19) Opsoraming van gevegte wat deur dr. Aart Jurriaanse bygewoon is, in A. Jurriaanse, "Veldambulances en wondbehandeling te velde", t.a.p., p.51.
- 19 bis) J.C. Kakebeeke, "Die slag van Elandslaagte", in "Die Huisgenoot", 21 Mei 1937, p.38.

Hy was 'n gebore Nederlander, vrywilliger en lid van die Hollanderkorps wat by Elandslaagte op 21 Oktober 1899 geveg het, en 'n ver familielid van Jan Pieter Kakebeeke, hoofbestuurder van die Nederlandse Bank van Suid-Afrika in die jare 40 en 50 te Pretoria. J.C. was later lid van die komitee vir die oprig van 'n standbeeld van President M.T. Steyn te Deventer, Nederland, in 1920.

- 20) Marius J. Swart, "Hendrik Theodor Bührmann", HAUM, Kaapstad-Pretoria, 1963; hierdie biografie bevat niks oor die kinders van die hoofpersoon nie.

- 21) Kyk verwysing 17: J. Ploeger oor Tobias Smuts.
- 22) J.D.P. Opperman, "Die geskiedenis van Ermelo vanaf sy stigting tot 1902", Magisterverhandeling, Universiteit van Pretoria, Januarie 1948, ongepubliseerd, p.184.
- 23) Opperman, "Die geskiedenis van Ermelo", t.a.p., p.186.
- 24) R.T.J. Lombard, "Ermelo 1880-1980", Stadsraad van Ermelo, 1980.
Willem Bührmann het dadelik na die Vrede van Vereeniging die beweging vir Christelike Nasionale Onderwijs (CNO) gesteun. Op sy plaas Uitkomst by Ermelo is op 10 Februarie 1903 een van die eerste CNO-skole in Transvaal geopen. Hy het leerlinge van die skool op sy plaas gehuisves. Die skool is na die dorp Ermelo verskuif en daar op 2 Augustus 1904 heropen.
- 25) Brief van Willem Hendrik Bührmann aan mej. Maggie Sluiter van 16 Julie 1900, in Jurriaanseversameling, Universiteit van Pretoria.
- 26) Wapenskild van munisipaliteit Ermelo teenoor titelblad van R.T.J. Lombard, "Ermelo 1880-1980", t.a.p., met toeligting op p.38.
- 27) "Nieuwe Rotterdamsche Courant", 5 en 6 Augustus 1902, jaargang 50, nr. 186.
- 28) J.D. Kestell en D.E. van Velden, "De vredesonderhandelings tusschen de Regeeringen der twee Zuid-Afrikaansche Republieken en de vertegenwoordigers der Britsche Regeering", J.H. de Bussky, Pretoria-Amsterdam, 1908, p.55-56.
- 29) J.D. Kestell en D.E. van Velden, "Vredesonderhandelings enz", t.a.p., p.63.
- 30) Jurriaanse, "Veldambulances en wondbehandeling te velde", t.a.p., p.51.
- 31) Kyk oor die familie Hollenbach te Pretoria, uit Nederland geïmmigreerd, verwysing 13.
- 32) Opperman, "Die geskiedenis van Ermelo", t.a.p., p.231.
J.H. Coetzee, "Dr. Aart Jurriaanse (in memoriam)", in "The Highveld Herald", Ermelo, Friday, June 5, 1970, p.4, 5.
R.T.J. Lombard, "Ermelo 1880-1980", p.161, lewenskets van J.H. Coetzee: inwoner van Ermelo, 1905-1908 werksaam by die prokureursfirma Louw en Collins, 1908-1939 sekretaris van die Skoolraad, getroud met Anna Kleynhans; hy is oorlede op 13 Januarie

- 1977; hy was skrywer van talle artikels in "Die Hoëvelder" te Ermelo; onder meer die bogenoemde artikel oor dr. Aart Jurriaanse.
- 33) Maurice H. Grant, "History of the War in South Africa, 1899-1902" volume 4, Londen 1910, p.114-115.
Rayne Kruger, "Goodbye Dolly Gray, The story of the Boer War", Londen 1960, p.407-408.
Grant skryf op p.115: "At 4.15 (p.m.) the commandos abandoned the attack and passed on, leaving 33 killed and wounded in the field and filling every farm with their injured."
- 34) Die uitvoerigste beskrywing van die veldtog is die monografie van Dermot Michael Moore, "General Louis Botha's second expedition to Natal, September-October 1901", Historical Publications Society, Cape Town, 1979, 110 pp.
- 35) Hero Tileman, "Tagebuchblätter eines deutschen Arztes aus dem Burenkrieg", München 1908, p.116, p.316 en 322, berig: "In September 1901 begleiteten Dr. Albrecht zusammen mit Dr. Jurriaanse und Dr. Leitz die Unternehmung General Bothas nach Natal, die aber vorzeitig abgebrochen werden musste."
- 36) Jurriaanse skryf in sy proefskrif "Veldambulances" op p.4, dat hy tydens 'n nie nader aangeduide geveg in die distrik Vryheid berig ontvang het oor 'n elders swaar gewonde burger; om hom te bereik moes Jurriaanse 'n terrein oorsteek waar dit koeëls en granate gereën het. Hy beken eerlik: "ik durfde niet", omdat niemand hom kon help wanneer hy daar gewond sou raak en - so voeg ek by - omdat sy bystand as medikus daar onontbeerlik was; pretensies van heldedom was hom vreemd. - Die bedoelde geveg moet die bestorming van Itala op 26 September 1901 wees; kyk D.M. Moore, t.a.p., p.85.
- 37) Jurriaanse berig in die "Nieuwe Rotterdamsche Courant" van 5 Augustus 1902, p.1, oor "de honderden Boeren, die de Engelschen zeiden begraven te hebben, ten einde verhoudingsgewijs hun eigen verlies te verkleinen". Die koerant vervolg: "Dr. J. was na de bestorming op die kop (van Fort Itala) geweest; zijnerzijds wilde hij het verlies van de Engelschen niet schatten, maar er lagen veel doode khaki's in het rond, zeker veel meer dan Boeren, die, de doodelijk gewonden meegerekend, een twintigtal

- dooden hadden. Betrekkelyk was hun verlies toen toch zwaar, maar de bestorming was ook uiterst moeilik en zij moesten sich erg blootgeven."
- 38) Rayne Kruger, "Good-bye Dolly Gray, the story of the Boer War", Londen 1960, p.448, gee 'n geromantiseerde en onnoukeurige verslag van Botha se ontsnapping deur Geluuskloof. - Voor sy nagtelike rit deur Geluuskloof het Botha die burgers van die grensdistrikte Vryheid, Wakkerstroom en Utrecht weggestuur en in groepies uiteen laat gaan, volgens Moore, t.a.p., p.85.
- 39) Herman Ferreira, "Die Nederlandse ambulanscorpse in Suid-Afrika gedurende die Anglo-Boere-oorlog 1899-1902", Magistersverhandeling Universiteit van die Oranje-Vrystaat, Bloemfontein, Desember 1981, p.28-29, 182-185.
- H. Pameyer in "Handelingen van het Nederlandsche Roode Kruis", t.a.p., p.201-209; sy verslag is uitvoerig aangehaal deur H.S.N. Menko, "Contributions of the Netherlands", t.a.p., pp.140-145, en deur H. Ferreira, "Die Nederlandse ambulanscorpse in Suid-Afrika", t.a.p., p.164-184.
- Hero Tileman, "Tagebuchblätter eines deutschen Arztes aus dem Burenkrieg", t.a.p.; hy was arts by die eerste Duitse ambulans en het tot die einde van die oorlog by die Boerekommando's werksaam gebly; sy ervarings is vervat in 'n lywige boek en is die uitvoerigste en aangrypendste verslag van medici aan Boerekant in Suid-Afrika.
- 40) E.A. Schmidl, "Oesterreicher im Burenkrieg", t.a.p., p.289-290; hy haal die "Ermelo Post" van 16 Januarie 1901 aan.
- 41) H. Ferreira, "Die Nederlandse ambulanscorpse in Suid-Afrika" t.a.p. p.184.
- 42) Hero Tileman, "Tagebuchblätter eines deutschen Arztes", t.a.p., p.216.
- 43) Hero Tileman, "Tagebuchblätter eines deutschen Arztes", t.a.p., p.357.
- 44) Die briefwisseling oor die soektog na en opsporing van dr. A. Jurriaanse in Suid-Afrika 1901-1902 is in die Jurriaanseversameling, Universiteit van Pretoria.
- 45) Oor die Nederlandse godsdienstige digter Willem Sluiter het Dr. C. Blokland die uitvoerige boek "Willem Sluiter, 1627-1673", Van Gorcum & Co, Assen, 1965, laat verskyn.

- 46) Die reeks "Nederlandsch Patriciaat", jaargang 3, 1923, 's-Gravenhage, 1923, 352-358, bevat 'n uitvoerige oorsig van die opeenvolgende geslagte Sluiter in Nederland en in Suid-Afrika van Jan Otto Herman Sluiter en sy eggenote Henriette Bührmann en hul kinders.
- 47) Daar bestaan 'n familie-oorlewing betreffende Jan Otto Herman Sluiter, opgeteken deur 'n ongenoemde en gerig aan mnr. Jan Otto Herman Sluiter in Rustenburg, waarskynlik 'n kleinseun, gedateer 20 Oktober 1979; die aantekening is in die Jurriaanseversameling, Universiteit van Pretoria, onderafdeling familie Sluiter.

Die familie-oorlewing, beweer dat Jan Otto Herman Sluiter by die uitbreek van die Eerste Anglo-Boere-oorlog in Desember 1880 sekretaris van generaal R.J. Joubert geword het, omdat hy 'n intellektueel en opgeleid was en goed Nederlands, Engels, Frans en Duits geken het. Hy het notule opgestel van die wapenstilstandsonderhandelinge in die huis van O'Neil by die Majoebaberg in Maart 1881. Tydens die konferensie het Britse offisiere mekaar in Frans gesê dat hulle Britse troepe wou beveel om die wapenstilstand te verbreek. Sluiter sou die gesprek aan Kruger meegedeel het. Dié het toe verhinder dat 'n Britse ordonnans die opdrag van die offisiere oorgebring het. Dit is egter 'n onhistoriese variasie van 'n bekende toedrag. Die memorandum verwys na die bronsplaat op die standbeeld van president Kruger op Kerkplein te Pretoria wat die besprekings in O'Neil se huis weergee, en beweer dat een van die afgebeelde persone generaal Joubert se sekretaris Sluiter is.

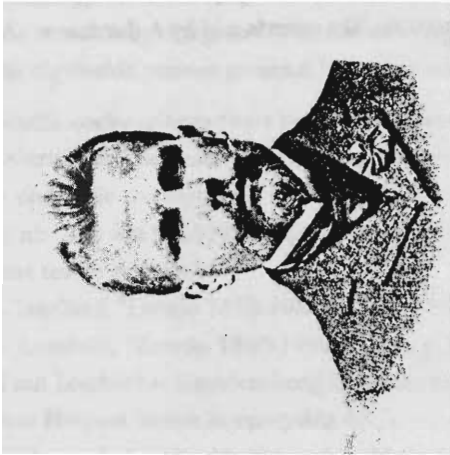
Die familie-oorlewing ontbeer historiese grond. F. Lion Cachet, "De worstelstrijd der Transvalers", derde druk, Pretoria, sonder jaar, p.569, noem onder die aanwesiges op die konferensie in O'Neil se huis nie Sluiter nie. Dié was in 1880 en 1881 besig te Ermelo in Oos-Transvaal wat kort tevore gestig was.

- 48) R.T.J. Lombard, "Ermelo 1880-1980", t.a.p., p.19.
- 49) R.T.J. Lombard, "Ermelo 1880-1980", t.a.p., p.19, 21. Ek heg meer geloof aan Lombard se historiese berig as aan die familie-oorlewing oor Jan Otto Herman Sluiter in verwysing 47.
- 50) Aart Jurriaanse het op die skip 'Kronprinz' drie briewe aan Grietje Sluiter geskryf; hulle is in die Jurriaanseversameling, Universiteit van Pretoria.

- 51) "Nieuwe Rotterdamsche Courant", 5 en 6 Augustus 1902.
- 52) A. Jurriaanse, "Veldambulances en wondbehandeling te velde" t.a.p., p.4.
- 53) H.S.N. Menko, "Contributions of the Netherlands", t.a.p., p.133-134.
- 54) A. Jurriaanse, "Veldambulances en wondbehandeling te velde", t.a.p., p.6.
- 55) A. Jurriaanse, "Veldambulances en wondbehandeling te velde", t.a.p., p.56-62.
- 56) A. Jurriaanse, "Veldambulances en wondbehandeling te velde", t.a.p., p.62.
- 57) H.S.N. Menko, "Contributions of the Netherlands", t.a.p., p.145, merk op dat dr. Pameyer berig dat hy verskeie wonde gesien het wat deur dum-dum-koeëls veroorsaak is (miskien is ontplofbare koeëls hier toepasliker - C.de J.), maar dat prof. Korteweg nooit 'n wond gesien het waarvan hy met sekerheid so 'n koeël as oorsaak kon aanwys nie.
- 58) A. Jurriaanse, "Veldambulances en wondbehandeling te velde", t.a.p., p.79.
- 59) Hero Tileman, "Tagebuchblätter eines deutschen Arztes", t.a.p., p.351 - H.S.N. Menko, "Contributions of the Netherlands", t.a.p., p.146, skryf hieroor: "Both authors (Pameyer en Korteweg) agree ... on the point that while the Dutch doctors refrained from amputations and hardly ever performed them, these mutilating operations were far more often done by British surgeons. The same is said by A. Jurriaanse..."

DR. J. G. J. BIERENS DE HAAN.

DR. H. TILEMAN.

Dr. A. JURRIAANSE

Dr. A. Jurriaanse, in 1872 geboren, voltooide zijn opvoeding te Leiden en te Weenen, Oostenrijk, en vertrok bij 't uitbreken van de laatste oorlog op eigen kosten met een volledige uitrusting naar Transvaa, vanwaar de Regering hem aanstonds als hoofd van een Veld-hospitaal naar 't zuiden van de Vrijstaat zond. Hij was aanwezig bij verscheiden gevechten, o.a. bij de verovering, door Genl. Chr. de Wet - destijds nog Kommandant - van Lord Roberts' leger-tros; vervolgens sloot hij zich aan bij de kommando's van Genl. de la Rey, daarna van Genl. Philip Botha. Na 't gevecht bij Zandrivier bevond Dr. Jurriaanse zich voor de tweede maal zonder kommando, toog naar Transvaal en verbond zich met 't Ermelo kommando, op verzoek van Genl. Tobias Smuts, woonde de veldslagen van Donkerhoek, Bronkhorstspuit en Dalmanutha bij en deelde daarna het guerilla-leven van genoemd kommando. Geruime tijd was hij de enige geneesheer tussen Machdodorp en Volksrust, van Swaziland tot Standerton. Op de plaats van de heer W. Buhrmann, Ermelo distrikt, had hij zijn centraal hospitaal gevestigd, vanwaar hij met zijn ambulance door 't Hogeveld kruiste. Bij de veldtocht naar Zululand, met name bij de slag van Itala, was Dr. Jurriaanse ook tegenwoordig. En behalve gewonde burgers had hij ook de niet gevangen vrouwen en kinderen onder zijn zorg.

Na 't sluiten van de vrede begaf Dr. Jurriaanse zich naar Engeland, waar hij in September 1903 te Londen een geneeskundig examen aflegde en daardoor het recht kreeg in Transvaal mediese praktijk uit te oefenen. Sinds Januari 1904 is Dr. A. Jurriaanse als geneesheer te Ermelo gevestigd.

Uit F.V. Engelenburg en G.S. Preller, "Onze krijgs-officieren", uitgegee deur "De Volksstem", Pretoria, 1904.

DR. A. JURRIAANSE.

DIE GEREFORMEERDE KERK PRETORIA (DIE PAUL KRUGER-KERK)

deur J.A. Pretorius

Posbus 48891, Hercules, 0050, tel 379-4835

Sedert die verskyning van die eerste uitgawe van die "Almanak van die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika" in 1870 is die jaar 1859 aanvaar as die jaar waarin die Gereformeerde Kerk Pretoria (die Paul Kruger-Kerk) gestig is. Enkele jare gelede egter is die datum verander na 1863. Waarskynlik is hierdie verandering gemaak na aanleiding van die beskouing van prof. Bouke Spoelstra in sy proefskrif "Die 'Doppers' in Suid-Afrika 1760 - 1899".¹⁾

Op 11 Februarie 1859 is die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika te Rustenburg herstig onder leiding van ds. (later prof) Dirk Postma. Dit was nie 'n nuwe gemeente wat gestig is, of 'n gemeente wat van 'n ander afgestig is nie. 'n Nuwe kerkgemeenskap het tot stand gekom. Die totstandkoming het geskied in "abnormale omstandighede ... en was ook die prosedure, hierby aanpassend, abnormaal".²⁾

Die totstandkoming van die nuwe kerk is formeel aan die Volksraad van die ZAR bekend gemaak, nie as Gereformeerde Kerk (of Gemeente) Rustenburg nie, maar as die Gereformeerde Kerk van die Zuid-Afrikaansche Republiek.

Die totstandkoming van die nuwe kerk was terselfdertyd die stigting van die plaaslike kerk (gemeente) van Rustenburg. Al die (kerke) gemeentes wat daarna in Transvaal gestig is, is gestig uit en in die naam van die Gereformeerde Kerk in die ZAR. Gevolglik was dit nie nodig om die Volksraad van die stigting van elke afsonderlike nuwe kerk in kennis te stel nie, en dit is ook nie gedoen nie. By die stigting van die gemeentes in die Vrystaat en die Kaapkolonie is dit wel gedoen omdat daar ander burgerlike owerhede was wat van die nuwe kerk moes kennis neem.

Dit lyk dus nie reg dat Spoelstra die feit dat die owerheid nie in 1859 van die stigting van die ander kerke, byvoorbeeld Pretoria en Potchefstroom, in kennis gestel is nie, as rede aanvoer waarom hierdie ander gemeentes nie in 1859 gestig kon gewees het nie.¹⁾